

Βυζαντινά Σύμμεικτα

Τομ. 24, 2014

Βιβλιοκρισία: M. WOLOSZYN, Theophylaktos Simokates und die Slawen am Ende des westlichen Ozeans — die erste Erwähnung der Ostseeslawen?, Κρακοβία 2014

ΚΑΡΔΑΡΑΣ Γιώργος

<https://doi.org/10.12681/byzsym.1201>

Copyright © 2015

To cite this article:

ΚΑΡΔΑΡΑΣ, Γ. (2015). Βιβλιοκρισία: M. WOLOSZYN, Theophylaktos Simokates und die Slawen am Ende des westlichen Ozeans — die erste Erwähnung der Ostseeslawen?, Κρακοβία 2014. *Βυζαντινά Σύμμεικτα*, 24(1), 391-397. doi:<https://doi.org/10.12681/byzsym.1201>

M. WOŁOSZYN, *Theophylaktos Simokates und die Slawen am Ende des westlichen Ozeans — die erste Erwähnung der Ostseeslawen? (Teofilakt Simokatta i Słowianie znad brzegu Oceanu Zachodniego. Najstarsze świadectwo obecności Słowian nad Bałtykiem?)*. Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk, Krakovia 2014, σελ. 202. ISBN 978-83-935130-4-8

Τῆ δὲ ὑστεραία ἄνδρες τρεῖς Σκλαυηνοὶ τὸ γένος μηδὲν τι σιδήρου περιβαλλόμενοι ἢ ὀργάνων πολεμικῶν ἐάλωσαν ὑπὸ τῶν τοῦ βασιλέως ὑπασπιστῶν κιθάραι δὲ αὐτοῖς τὰ φορτία, καὶ ἄλλο τι οὐδὲν ἐπέφεροντο. ... οἱ δὲ τὸ μὲν ἔθνος ἔφασαν πεφυκέναι Σκλαυηνοὶ πρὸς τῷ τέρματι τε τοῦ δυτικοῦ ὠκηκέναι Ὠκεανοῦ, τὸν δὲ Χαγάνον μέχρι τῶν αὐτόθι πρέσβεις ἐκπέμψασθαι ἐπὶ συλλογῇ μαχίμου δυνάμεως δῶρά τε πολλὰ τοῖς ἐθνάρχαις φιλοτιμήσασθαι. ... κιθάρας τε ἐπιφέρεσθαι διὰ τὸ μὴ ἐξησκήσθαι ὄπλα τοῖς σώμασι περιβάλλεσθαι, τῆς χώρας αὐτοῖς ἀγνοούσης τὸν σίδηρον κἀντεῦθεν τὸν εἰρηναῖον καὶ ἀστασίαστον παρεχομένης τὸν βίον αὐτοῖς, λύραις τε καταψάλλεσθαι περιλαλεῖν οὐκ εἰδότας ταῖς σάλπιγξιν. (Σιμοκάττης, *Ἱστοριῶν*, VI, 2. 10-16). Το παραπάνω απόσπασμα του Θεοφύλακτου Σιμοκάττη, με τις ποικίλες παραμέτρους του, τίθεται υπό εξέταση στην πρόσφατα τυπωθείσα μικρὴ μονογραφία του Πολωνοῦ μελετητῆ M. Wołoszyn, ἡ οποία συντάχθηκε τόσο στη γερμανικὴ ὅσο και στην πολωνικὴ γλῶσσα. Ἡ μονογραφία ἐπεκτείνεται σε θεματικὲς ὅπως ἡ Ἱστορία και Ἀρχαιολογία των πρώιμων Σλάβων, ἡ Βυζαντινὴ Φιλολογία, ἡ Ἱστοριογραφία κ.ά. Ὁ συγγραφέας, ἀν και ἀρχαιολόγος, στηρίζεται κυρίως στις ἱστορικὲς μελέτες για τις οποίες, ὅπως και των ἄλλων ἐπιστημῶν, παρακολουθεῖ τα σύγχρονα ἐρευνητικὰ δεδομένα και παραθέτει υποδειγματικὴ βιβλιογραφία.

Στην εἰσαγωγή του ἔργου, που καταγράφεται ὡς πρῶτο κεφάλαιο (σσ. 11-20), σημειώνεται ἀφενὸς ἡ συμβολὴ τῆς μονογραφίας στην ἱστορία των πρώιμων Σλάβων κατὰ τον 6ο αἰῶνα και ἀφετέρου οἱ δύο τάσεις προσέγγισης

του αποσπάσματος, όπου η μία θεωρεί αυτόπτη μάρτυρα, και κατ' επέκταση αξιόπιστο, τον Σιμοκάττη, και η άλλη βλέπει στο απόσπασμα ένα δείγμα της αρχαίας Εθνογραφίας, άποψη που συμμερίζεται και ο συγγραφέας. Στο δεύτερο κεφάλαιο παρατίθενται τα ερευνητικά δεδομένα (σσ. 21-31), γύρω από το υπό εξέταση ζήτημα, τα οποία ανάγονται σε βάθος δύο αιώνων. Το απόσπασμα του Σιμοκάττη, η αξιοπιστία του οποίου ήταν ως επί το πλείστον αποδεκτή, θεωρήθηκε αφενός ως μία ακόμη μαρτυρία για τον φιλειρηνικό χαρακτήρα των Σλάβων και αφετέρου ως σχετιζόμενη με τους Σλάβους της Βαλτικής (διαφοροποιήσεις παρατηρούνται τις τελευταίες δεκαετίες με υποθέσεις για τον Ατλαντικό ωκεανό ή την περιοχή μεταξύ Όντερ και Έλβα). Η μαρτυρία αξιοποιήθηκε επίσης για την διερεύνηση της επέκτασης των Σλάβων στα τέλη του βου αιώνα ή τις σχέσεις των Σλάβων με τους Αβάρους. Από αρχαιολογικής πλευράς, το απόσπασμα συνδέθηκε είτε με την απουσία όπλων στα πρώιμα σλαβικά ευρήματα είτε με τα βυζαντινά νομίσματα του βου αιώνα από τον χώρο μεταξύ του Όντερ και του Έλβα (και σε σχέση με τα αναφερόμενα δώρα του χαγάνου προς τους Σλάβους της Βαλτικής προκειμένου οι τελευταίοι να συμμαχήσουν μαζί του), ενώ άλλοι μελετητές είδαν στην περιγραφή μία επιχείρηση κατασκοπείας.

Ο συγγραφέας, ο οποίος συμμερίζεται την άποψη ότι ο Σιμοκάττης παραθέτει μυθικά στοιχεία και κοινούς τόπους, δίνει έμφαση στο γεγονός ότι τα αρχαιολογικά δεδομένα, ιδιαίτερα η δένδροχρονολόγηση, δείχνουν μεταγενέστερο εποικισμό στην περιοχή του Έλβα (β' ήμισυ του 7ου και κυρίως τον 8ο αιώνα), γεγονός που δεν ενισχύει την υπόθεση για Σλάβους της Βαλτικής. Ακόμη, συνδέει τα παραπάνω νομίσματα όχι με τους Σλάβους αλλά με ύστερους γερμανικούς πληθυσμούς, η επιβίωση των οποίων ωστόσο, με βάση και τα ευρήματα, έως τον ύστερο 6ο αιώνα είναι ένα ακόμη ζήτημα.

Στο σχετικό με την περιγραφή των βαρβάρων στην Αρχαιότητα τρίτο κεφάλαιο (σσ. 33-41) ο συγγραφέας θέτει στο επίκεντρο την διερεύνηση των κοινών τόπων στην ιστοριογραφία, αρχής γενομένης από τον Ηρόδοτο, ζήτημα συνδεδεμένο διαχρονικά με την εικόνα του άλλου. Παρατίθενται θέσεις που έχουν αμφισβητήσει την αξιοπιστία των μαρτυριών για τον βαρβαρικό κόσμο και επιχειρούν να αποκαταστήσουν μία περισσότερο αντικειμενική εικόνα για αυτόν. Επισημαίνεται ακόμη μία σειρά ζητημάτων που προκύπτουν από αυτές τις περιγραφές, όπως: η αντίληψη των αρχαίων συγγραφέων για την επίδραση του κλίματος και του χώρου στον ανθρώπινο χαρακτήρα· η υπεροψία των Ελλήνων και των Ρωμαίων απέναντι στους βαρβάρους και η δημιουργία στερεοτύπων για αυτούς· η εικόνα των “ευτυχημένων και άκακων βαρβάρων”

για εκείνους που ζούσαν “στα όρια του κόσμου”. η καταγραφή μη ιστορικών στοιχείων και υπερβολών για να προκληθεί το ενδιαφέρον του κοινού και να διαμορφωθούν, αρνητικές συνήθως, αντιλήψεις και παραδόσεις· το στοιχείο της διαφορετικότητας των βαρβάρων καθώς ο αρχαίος συγγραφέας τους κρίνει με τα δεδομένα της δικής κοινωνίας· η παγίωση της αντίληψης ότι οι βάρβαροι ζούσαν σε έναν διαφορετικό κόσμο (*mundus inversus*) από τον ελληνικό και ρωμαϊκό. Με τα παραπάνω, η αρχαία ιστοριογραφία δημιουργεί σχήματα-κοινούς τόπους για τα ήθη και τα έθιμα των βαρβάρων, τα οποία ακολούθησαν και οι Βυζαντινοί συγγραφείς.

Στο σύντομο τέταρτο κεφάλαιο (σσ. 43-47) γίνεται αναφορά στο ιστορικό έργο του Θεοφύλακτου Σιμοκάττη, τις πιθανές πηγές του τελευταίου, μεταφράσεις και μελέτες γύρω από αυτό και επισημαίνεται, παρά την επιμέρους κριτική, η γενικά αποδεκτή αξιοπιστία του ως προς την λεπτομερή καταγραφή των πολεμικών επιχειρήσεων την εποχή του Μαυρίκιου. Ως μειονεκτήματα του έργου καταγράφονται αφενός κάποιες εσφαλμένες χρονολογήσεις και αφετέρου η ελλιπής γεωγραφική γνώση του βαλκανικού χώρου.

Το κύριο ζήτημα της μονογραφίας, η συνάντηση του Μαυρίκιου με τους τρεις Σκλαβηγούς, τίθεται υπό εξέταση στο πέμπτο κεφάλαιο (σσ. 49-58), όπου ο συγγραφέας εστιάζει στην διπλωματική προσέγγιση των Σλάβων από τους Αβάρους και προβάλλει, όπως και άλλοι μελετητές προηγουμένως, την άποψη περί αιχμάλωτων κατασκόπων των Αβάρων οι οποίοι, ενώ έφεραν κιθάρες (ή λύρες) και προσποιούνταν τους μουσικούς, έπεσαν στα χέρια των Βυζαντινών. Από την άλλη πλευρά, επισημαίνεται η αντίστοιχη δράση Βυζαντινών κατασκόπων υπό τον ταξίαρχο Γουδούη κατά την επίθεση των Αβάρων στην Δαλματία και διατυπώνεται η άποψη ότι ένα αντίστοιχο σώμα συνέλαβε τους τρεις “φιλειρηνικούς” Σλάβους.

Ο μελετητής ανατρέχει σε μαρτυρίες των πηγών και σχετικά αρχαιολογικά ευρήματα για μουσικά όργανα στον ευρωπαϊκό χώρο, τα οποία ωστόσο δεν προέρχονται από σλαβικές εγκαταστάσεις. Με δεδομένο ότι οι μαρτυρίες για την ύστερη Αρχαιότητα συνδέουν την λύρα με ηγεμόνες και πολεμιστές, εκφράζεται επιφύλαξη ως προς την αξιοπιστία του παραθέματος. Από την άλλη πλευρά επισημαίνεται το θέμα των πρέσβων-λυρωδών στην αρχαία μυθολογία και παρατίθενται σχετικά αποσπάσματα για την λύρα στους Υπερβόρειους. Ο συγγραφέας στέκεται ιδιαίτερα στον Διόδωρο, ο οποίος αναφέρεται στην νήσο Υπερβορεία, και υποστηρίζει ότι ο Σιμοκάττης αντλεί στοιχεία από αυτόν, όπως και στην περίπτωση της περιγραφής του Νείλου. Τέλος, διατυπώνεται το

συμπέρασμα ότι η κιθάρα δεν ήταν σύμβολο της φιλειρηνικότητας των τριών Σκλαβηνών αλλά χρησιμοποιείται με σκοπό την μυθολογική αναγωγή και σύνδεση των πρώιμων Σλάβων με τους Υπερβόρειους, τα ήθη και την πατρίδα τους. Ως προς την πληροφορία για την σωματική διάπλαση των Σλάβων (ὁ μὲν οὖν αὐτοκράτωρ ... θαυμάσας τούτων τῶν σωμάτων τὸ μέγεθος τό τε μεγαλοφυῆς τῶν μελῶν ...), ο συγγραφέας την ανάγει εξίσου σε κοινούς τόπους της αρχαίας Εθνογραφίας και σημειώνει ότι το έθιμο της αποτέφρωσης στους Σλάβους δεν επιτρέπει τη συλλογή υλικού για συγκριτική εξέταση.

Ένα άλλο πολύ μικρό κεφάλαιο, το έκτο (σσ. 59-62), πραγματεύεται την πληροφορία για τη χώρα των Σλάβων. Σημείο αναφοράς ο δυτικός ωκεανός και οι 15 μήνες της απόστασης που διήνυσαν οι τρεις Σκλαβηνοί, την οποία σύγχρονοι μελετητές υπολογίζουν, με αφετηρία τη Βαλτική, σε 45 ημέρες. Η μαρτυρία του Σιμοκάττη για τον δυτικό ωκεανό προσεγγίζεται από τον συγγραφέα στη βάση της αρχαίας Γεωγραφίας, όπου ο ωκεανός περιέβαλε τον κόσμο, και όχι με υποτιθέμενες γεωγραφικές γνώσεις των Σλάβων. Σημειώνονται σχετικές αναφορές για τον δυτικό ωκεανό (απαντά και το όνομα *Ατλαντικός*, αρχής γενομένης από τον Πτολεμαίο), ενώ η Βαλτική Θάλασσα ονομαζόταν στην Αρχαιότητα *mare suebicum* ή *Σαρματικός Ωκεανός*. Ο συγγραφέας αποδέχεται την ταύτιση με τον Ατλαντικό και όχι με την Βαλτική. Μεταγενέστερη του εξεταζόμενου ζητήματος είναι η θεώρηση της Βαλτικής ως ενός κόλπου του δυτικού ωκεανού από τον βιογράφο του Καρλομάγνου Εϊνάρδο. Με την αναφορά στον δυτικό ωκεανό, ο συγγραφέας πιστεύει ότι ο Σιμοκάττης δεν δηλώνει μία ακριβή προέλευση των τριών Σλάβων αλλά ότι ο αυτοκράτορας συνάντησε τρεις ανθρώπους από το απρόσιτο άκρο του κόσμου, όπου κατοικούσαν οι αιώνια ευτυχείς.

Υπό τον τίτλο η χώρα των Σλάβων-η ειρηνική ζωή στο άκρο του κόσμου (σσ. 63-69), το έβδομο κεφάλαιο πραγματεύεται αρχικά την πληροφορία ότι οι Σλάβοι αγνοούσαν τον σίδηρο. Τα αρχαιολογικά ευρήματα δείχνουν πράγματι λιγοστά σιδηρένια ή άλλα μεταλλικά αντικείμενα στις ταφές, ανάμεσά τους και όπλα, τον 6ο και 7ο αιώνα στον χώρο των δυτικών Σλάβων, γεγονός που δεν ανταποκρίνεται, κατά τον συγγραφέα, στην ιστορική πραγματικότητα. Διατυπώνεται η θέση ότι η αναφορά στον σίδηρο ενέχει συμβολικό χαρακτήρα και σχετίζεται με τον πρωτόγονο χαρακτήρα των Σλάβων, σε αντιστοιχία και με περιγραφές του Τάκιτου για τους Γερμανούς και άλλους λαούς της Βαλτικής. Συμπερασματικά, η περιγραφή του Σιμοκάττη για την έλλειψη στρατιωτικού εξοπλισμού, την αγάπη για την μουσική, το μέγεθος του σώματος και τον φιλειρηνικό χαρακτήρα των Σλάβων δεν πρέπει να θεωρηθεί ως πραγματική

αφήγηση των τριών συλληφθέντων Σκλαβηνών αλλά ως λογοτεχνικός τόπος, αντίστοιχος με περιγραφές του Όμηρου και του Ηρόδοτου για λαούς δίχως όπλα στο φιλειρηνικό *άκρο του κόσμου*.

Το όγδοο και τελευταίο κεφάλαιο (σσ. 71-81) πραγματεύεται την συνάντηση του Μαυρίκιου με τους Σκλαβηνούς στα λογοτεχνικά συμφραζόμενα των *Ιστοριών* του Σμιοκάττη. Ο Σμιοκάττης προσδίδει αξιολογία στο γεγονός καθώς αυτό συνέβη στην διάρκεια μίας εκστρατείας του αυτοκράτορα. Επισημαίνονται ζητήματα χρονολόγησης ποικίλων γεγονότων στο έργο και το ενδιαφέρον εστιάζεται στην λεγόμενη «αγιογραφία» του Μαυρίκιου (*Die Hagiographie über Maurikios*) η οποία κρίνεται σημαντική για την αυθεντικότητα των *Ιστοριών* του Σμιοκάττη. Στην «αγιογραφία», σύμφωνα με τις παρατηρήσεις του Michael Whitby, κεντρική θέση έχουν οι οιωνοί, τυπικοί μίας αυτοκρατορικής βιογραφίας, που προμηνύουν τον θάνατο του Μαυρίκιου (*omina mortis*) ως τιμωρία για τις αμαρτίες του. Τέτοια συμβολικά σημεία είναι η έκλειψη ηλίου (εδώ πιθανόν πραγματικό γεγονός), η επίθεση κάπρου (προσωποποίηση του σφετεριστή Φωκά) στο άλογο του αυτοκράτορα, η καταστροφή του στόλου από θύελλα, η δύσκολη υπέρβαση ενός ποταμού κ.α. Το ερώτημα που θέτει ο συγγραφέας είναι εάν και η συνάντηση με τους τρεις Σκλαβηνούς μπορεί να αποτελεί ένα ακόμη σημείο στα παραπάνω. Αν και κάποια αντίστοιχη περιγραφή δεν εντοπίζεται στις πηγές, ο συγγραφέας στέκεται στον συμβολισμό της κιθάρας, όπως αυτή εμφανίζεται στα βυζαντινά ονειροκριτικά, π.χ. στο *Ονειροκριτικόν του Δανιήλ* (το παίξιμο κύμβαλων ή κιθάρας σημαίνει φιλονικεία) και στο *Ανώνυμο Ονειροκριτικό* (το παίξιμο της κιθάρας σημαίνει μία άτυχη μέρα), αλλά και *Ονειροκριτικά* της Αρχαιότητας. Αναζητεί ακόμη συμβολισμούς στα σημεία του ορίζοντα, όπως π.χ. το γεγονός ότι κάποιος έφθανε στον Άδη πηγαίνοντας προς τα δυτικά και περνώντας τον Ωκεανό, κατ' επέκταση και η σύνδεση της Δύσης με τον θάνατο. Στη μυθολογία επίσης απαντούν ως ευτυχείς στον κάτω κόσμο αυτοί που κατοικούσαν στα Ηλύσια πεδία ή τις νήσους των Μακάρων, στο απώτατο δυτικό άκρο της γης, το οποίο ελληνικές και ρωμαϊκές πηγές περιγράφουν ως ένα βασίλειο ασμάτων και ήχων κιθάρας. Στηριζόμενος σε αυτά, ο συγγραφέας υποστηρίζει ότι η απρόσμενη συνάντηση του αυτοκράτορα με τους τρεις Σλάβους είναι ένας ακόμη οιωνός για το τέλος του Μαυρίκιου.

Ως γενικό συμπέρασμα (σσ. 83-84), και αφού απορρίπτεται η θέση ότι ο Σμιοκάττης ήταν αυτόπτης μάρτυρας της συνάντησης, διατυπώνεται η άποψη ότι η υπό εξέταση περιγραφή αποτελεί δείγμα επιβίωσης της ελληνικής και ρωμαϊκής Εθνογραφίας στο τέλος της Αρχαιότητας. Ως κοινοί τόποι εκλαμβάνονται

αφενός η προέλευση των αιχμαλώτων Σλάβων από τον δυτικό Ωκεανό (τα σχετικά με τους κατοίκους στο *άκρο του κόσμου*) και αφετέρου η γενικότερη εικόνα των Σλάβων στο απόσπασμα. Υποστηρίζεται επίσης ότι η περιγραφή δεν είναι επαρκής για να διαφωτίσει τις σχέσεις των Σλάβων με τους Αβάρους και ότι η εικόνα των κιθαρωδών, οι οποίοι ζούσαν όπως οι Υπερβόρειοι, αποτελεί έναν οϊωνό για τον θάνατο του Μαυρίκιου (*ominum mortis*).

Περνώντας στην κριτική προσέγγιση του έργου, σημειώνουμε αρχικά ότι το υπό εξέταση περιστατικό χρονολογείται το 592 και όχι το 590. Ως προς την δομή του έργου, το μικρό έκτο κεφάλαιο θα μπορούσε να ενσωματωθεί στο έβδομο και αντίστοιχα το μικρό τέταρτο κεφάλαιο στο όγδοο. Στο τελευταίο είναι μάλλον υπερβολικές οι λεπτομέρειες γύρω από το τέλος του Μαυρίκιου, στοιχείο που παρατηρείται σε ολόκληρο το έργο αναφορικά με την παράθεση αυτούσιων αποσπασμάτων αρχαίων συγγραφέων ή σύγχρονων μελετητών.

Σε γενικές γραμμές, το πλαίσιο προσέγγισης του συγγραφέα δείχνει την ικανότητά του να χειρίζεται ποικίλα ιστορικά, αρχαιολογικά και φιλολογικά ζητήματα, τα οποία αναδεικνύει επαρκώς. Κατ' αρχήν, κρίνονται ορθές οι πολυάριθμες επισημάνσεις για τους κοινούς τόπους, γνωστούς από την αρχαία Εθνογραφία και Γεωγραφία. Αναμειγμένη με πλήθος κοινών τόπων, η εικόνα των τριών Σκλαβηνών συνάδει με την απλοϊκή εικόνα των Σλάβων στο *Υπέρο των Πολέμων* του Προκόπιου και το *Στρατηγικόν του Μαυρικίου*. Η περιγραφή του Σιμοκάττη είναι επίσης συμβατή με την οπτική της ύστερης Αρχαιότητας ότι οι βάρβαροι εμφανίστηκαν στα σύνορα της αυτοκρατορίας προερχόμενοι από μία άγνωστη και μακρινή πατρίδα. Προκειμένου να απορρίψει την αξιοπιστία περί της Βαλτικής θάλασσας, ο συγγραφέας τονίζει τα δεδομένα του εκσλαβισμού της περιοχής σε μία μεταγενέστερη περίοδο ενώ, θεωρητικά, η εγκατάσταση σλαβικών ομάδων στην περιοχή στα τέλη του 6ου αιώνα, την οποία επιβεβαιώνουν ευρήματα κεραμικής, δεν θα αναιρούσε την αξιοπιστία του Σιμοκάττη. Ωστόσο, από την συνολική θεώρηση του έργου, και την αποδοχή ότι η αναφορά στον δυτικό ωκεανό αφορά έναν κοινό τόπο (οι ευτυχείς βάρβαροι στο *άκρο του κόσμου*), είναι ανώφελη η συζήτηση γύρω από τους Σλάβους της Βαλτικής. Ακόμη, από τις υπάρχουσες μαρτυρίες και τα ευρήματα, δεν διαφαίνεται επιρροή των Αβάρων στον χώρο της Βαλτικής παρά μόνο στην κεντρική και νότια Πολωνία για τον 6ο αιώνα. Από την άλλη πλευρά, δεν ευσταθεί η θέση του συγγραφέα ότι δεν υπάρχει αντίφαση ανάμεσα στους φιλειρηνικούς Σλάβους της περιγραφής και σε εκείνους που είχαν γνωρίσει οι Βυζαντινοί, καθώς οι επιδρομές τους είχαν επιφέρει ήδη καταστροφές σε μεγάλο

μέρος της Βαλκανικής, ενώ και στα πεδία των μαχών είχαν δημιουργήσει αρκετά προβλήματα στον βυζαντινό στρατό. Επίσης, θα μπορούσε να αξιοποιηθεί στην πραγμάτευση του αποσπάσματος και η αναφορά του Σιμοκάττη στην εμπορική δραστηριότητα των συλληφθέντων Σκλαβηνών για την ανάδειξη και άλλων παραμέτρων στον χώρο της Βαλκανικής και της Κεντρικής Ευρώπης κατά τον ύστερο 6ο αιώνα (*αὐτούς τε τῶν Ῥωμαίων ἔθνος ἀκηκοότας ἐπὶ τε πλούτῳ καὶ φιλανθρωπία λίαν, ὡς ἔστιν εἰπεῖν, εὐκλεέστατον, ἐμπορευσαμένους τὴν εὐκαιρίαν πρὸς τῇ Θράκῃ ἀναχωρήσαι*).

Κατά την γνώμη μας, οι ελκυστικότερες υποθέσεις της μονογραφίας, τις οποίες επιχείρησε με επιτυχία να τεκμηριώσει ο συγγραφέας, αφορούν αφενός τον ρόλο των κατασκόπων για τους τρεις Σκλαβηνούς και αφετέρου την θέση ότι η εμφάνισή τους ως κιθαρῳδῶν είναι ένας ακόμη οἰωνός για το τέλος του Μαυρίκιου. Ως γενικό συμπέρασμα, ο συγγραφέας επέτυχε τον κύριο στόχο του, να προσφέρει μία ουσιαστική συμβολή στην ιστορία των πρώιμων Σλάβων θίγοντας ζητήματα πέρα από τις τυπικές προσεγγίσεις των γραπτών πηγών ή των αρχαιολογικών ευρημάτων. Η μονογραφία του M. Wołoszyn προσφέρει πράγματι καλά ερείσματα για διεπιστημονική εμβάθυνση στον 6ο αιώνα, ο οποίος αποτελεί για τους Σλάβους τον συνδυαστικό κρίκο μεταξύ μίας σκοτεινής, άγνωστης εν πολλοίς προϊστορίας και των συστηματικών αναφορών τους στις γραπτές πηγές.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΑΡΔΑΡΑΣ

ΠΠΕ/ΕΙΕ